

ÚVAHY FILMOVÉ

Soukromé apokalypsy

Podle scénáře spisovatelky Kláry Vlasákové vznikl film vpravdě evropský, a to nejen ve smyslu mezinárodní koprodukcce. Na snímku *Běžná selháni*, teprve druhém celovečerním počíná maďarské režisérky rumunského původu Cristiny Grosan, okamžitě zaujme tvůrčí vyzrálost a žánrová kombinace komorního psychologického dramatu s dystopií. Na benátském festivalu snímek získal cenu za režii pro umělkyni do čtyřiceti let.

Děj je zasazen do nespécifikované blízké budoucnosti v Praze. Stověžatou matku měst ale kamera nesejmá ze známých úhlů, takže by mohla zastupovat kterékoli velkoměsto s brutalistní architekturou. Po nevsvětelné explozi zasahují do jeho všedního provozu nezvyklé, až nenormální jevy – vypadá proud, předměty se samy vznítí, z kohoutku teče černá voda. Lze je přejít bez výraznějšího povšimnutí, nebo v nich spatřovat symptomy nadcházející apokalypsy. Na pozadí těchto podivných úkazů se v průběhu jednoho dne odehrávají soukromá kataklyzmata tří žen různých generací.

Povídkově strukturovaný scénář citlivě uchopuje tranzitorní krizi hrdinek nacházejících se na počátku, uprostřed a na sklonku produktivního věku, ve třech základních archetypálních stavech ženskosti: dívka, matka, stařena. Úspěšná redaktorka Hana (Taťána Medvecká) se nedokáže vyrovnat se svým vdovstvím jinak než popřením bolesti. Je vycvičená k emoční odtazivosti jak v profesi, tak ve vztazích. Manžel byl zřejmě technokrat a dospělá dcera ji namísto vlastní angažovanosti poslala do podpůrné skupiny pro truchlící. Hana se vzpírá nabízené pomoci, laskavá vstřícnost jednoho ze spolupostížených (Luboš Veselý) je jí na obtíž; nepřipouští si slabost a nedokonalost, chce mít život uspořádaný jako svůj perfektně designovaný byt, kde ovšem zvadly všechny květiny. Ale v den, kdy odmítne další účast na údajně neúčinné skupinové terapii, se vytěšňovaná ztráta znásobí cynickým vyhazováním z práce a poruchou, respektive symbolickým skonem robotického psa, hmatatelného odkazu zesnulého muže.

Třináctiletá Tereza (Nora Klimešová) ve skejtáckém oděvu a chlapeckém účesu nenaplnuje představy své matky-superženy (Vica Kerekes) o tom, jak by měla vypadat hodná holčička. Pro jinakost její formující se sexuální a osobnostní identity nemá pochopení ani ona, ani rádo by kamarádky přicházející na oslavu narození. Tereza od nich raději prchne k právě povítkám kotatům své milované kočky, jež jí poskytuje uspokojivější citovou vazbu než lidské okolí. V kontaktu s biologickou realitou zrození a smrti poznává základní existenciální hodnoty, které jí

povrchní matka a bezmocný otec (Rosa Novák) neumějí zprostředkovat.

Pro třicátnici Silvu (Beáta Kaňoková) vychovávající problematické dítě v sociálně slabé lesbické rodině se mateřství stává přílišnou zátěží, když je volána k odpovědnosti za Davidovo agresivní chování. Hoch ze skromných poměrů se musí jít omluvit zraněnému spolužákovi do honosného domu a Silva vyslechne dobře míněná doporučení jeho matky, aby vyhledala psychoterapii. Ne pro syna, ale pro sebe. V temných chvílích jí není oporou ani neustále pracovně zaneprázdňená partnerka (Jana Stryková). K pocitu selhání přispívá i vzdorný David výčitkami, že je *zlá máma*.

Všechny tři postavy se cítí i mezi svými blízkými osamoceny a problémy se pokoušejí řešit únikem. Náhlý výbuch potlačovaných emocí dlouhodobě zatěžované psychiky koresponduje s protestem staletí drancované přírody...

Klišé povídkových filmů, „náhodné“ prolnutí cest jednotlivých akterů v určitém čase a místě, nezřídka vyzní-

Zbývá jen naděje, že nevyhnutelný zlom nebude znamenat definitivní konec, ale začátek něčeho nového...
Na snímcích Taťána Medvecká v roli redaktorky Hany FOTO BONTONFILM

vá svévolně a křečovitě. Důmyslný scénář však toto provázání zvládl hladce a uvěřitelně, když svedl Hanu, Terezu a Silvu zaráz do obchodního centra, odkud se posléze ve stavu ohrožení musí evakuovat. Sci-fi aspekt neslouží jen jako ozvláštňující motiv, nýbrž spojení malých příběhů s těmi velkými tvoří základní myšlenku díla.

Globální tematika vzbouření matky přírody zrcadlí ženské téma hrdinek. V kontextu světové katastrofy se závažné osobní problémy nesmazávají, jen poněkud relativizují – řešení se nachází v podobě empatie a vzájemné solidarity, jež se projeví až v extrémních, fatálních případech. Ve světle polární záře nad městem se vynořuje otázka, zda znovuprobuzená lidskost a aktivní soucit, jemuž se někdy říká „účinná láska“, zachraňující konkrétní osoby,

dokážou spasit i svět. Zda už není pozdě na ekologický postoj, na uvědomění, co je v životě jedince i společnosti skutečně důležité. Katastrofické rámování upozorňuje na přehlížené, patriarchátem upozaděné žensví nevázané pouze na biologické pohlaví, nýbrž přítomné v psychice žen i mužů, jež dává přednost vztahům a vztahovosti před ekonomickou prosperitou a chladnou účelovostí technokratické civilizace, které ve finále vedou ke zkáze. Zbývá jen naděje, že nevyhnutelný zlom nebude znamenat definitivní konec, ale začátek něčeho nového.

Dystopická linie má ve snímku funkci zejména symbolickou, proto tvůrčí nepoužívají vizuální efekty katastrofických filmů. Kamera se zaměřuje spíše na detaily, což vyžaduje od všech protagonistek minimalistické,

úsporné herectví. Precizní režie opírající se o kvalitní scénář, skvělé herecké výkony a netypické žánrové zařazení činí z *Běžných selhání* snímek, jenž by neměl ujít pozornosti nejen festivalových porot, ale ani náročnějších návštěvníků kin.

ZDENA MEJZLÍKOVÁ

Běžná selháni (ČR, Maďarsko, Itálie, Slovensko 2022). Scénář Klára Vlasáková. Režie Cristina Grosanová. Kamera Márk Györi. Hrají Taťána Medvecká, Nora Klimešová, Beáta Kaňoková, Vica Kerekes, Rostislav Novák, Jana Stryková, Luboš Veselý. Distribuce Bontonfilm. Premiéra 13. října 2022.

Došlo do redakce

PETER SHAFFER: AMADEUS Radioservis, CD/mp3, 101:35 min. Oblíbenou a světově proslulou divadelní hru napsal britský spisovatel a kritik Peter Shaffer v roce 1979, dva roky na to ji do češtiny přeložil Ivo T. Havlů a o rok později měla české premiéry v Plzni, Liberci, Brně a Praze. Největší popularity doznala její adaptace do stejnojmenného filmu Miloše Formana v roce 1984. Loňskou rozhlasovou nahrávku v razantní úpravě Kláry Novotné a Renaty Venclové vydal Radioservis tento podzim. K jejímu natočení vedl tvůrce – jak sami tvrdí v bookletu – nejen efektní dramatický příběh, ale především hudební potenciál, který námět v sobě ukrývá. Krácení textu spolu se zvukovými efekty a hudebním podkresem přinesl v režii Dimitrije Dudíka velmi zdařilou esenci původní hry s důrazem na geniální Mozartovu hudbu. V místech, kde by mohl krácením text utrpět, dokázaly upravovatelky dramatické scény citlivě přeskupit, ztuhnout, či dokonce doplnit. Podobně je nahrávka rafinovaně

(a citlivě) obohacena Mozartovými skladbami, které Shaffer do textu své hry nepředepsal. Obsazení Martina Fingera do role Salieriho, Marka Lambory jako Mozarta a Elišky Zbrankové do role Konstace se ukázalo velmi šťastným. Především Fingera práce s hlasem, který musí splnit požadavek blouznivého starého vypravěče z roku 1823 a současně Mozartova soka o třicet let dříve, je úctyhodná. Lamborův Mozart je blízký pojetí Toma Hulce z Formanova snímku, ale jeho spontánnost a přirozenost vše vynahrazují. Odborníci jistě ocení i nový, odvážně moderní Hilského překlad z roku 2013. Invenční dramaturgická práce s textem, přesné režijní vedení herců, jejich až vášnivě zaujetí a dominantní zvuková kompozice Radka Veselého činí z nahrávky laureáta na titul roku letošních audio-nahrávek rozhlasových inscenací.

MILAN ČERNÝ

KNIHOVNÍČKA

Svérázné samomluvy PAKA

Poslední knížka Pavla Kohouta *Letorosty samomluvy* je svérázná obsahem i formou. Hned v úvodu autor instruuje, jak ji číst, který text je myšlený, který psaný, jaký dokonce mluvený...

Čtenář to ostatně rozpozná i podle sazby. Druhy tisku diktuji i nejrůznější žánry, jež spisovatel používá pro jednotlivé výpovědi, ať už osobní, společenské, nebo rovnou „politické“ – dávám toto adjektivum do uvozovek, neboť i tzv. velké politické události jsou tu zachyceny prostřednictvím nejrůznějších individuálních osudů. Navíc každou kapitolku doprovází stručný věcný dovětek, který informuje, co se zrovna v daném čase ve světě anebo vypravěči

či jeho rodině přihodilo. V těchto „podkapitolách“ se spisovatel důsledně označuje zkratkou svého jména – PAKO, což má jistý sebeironický podtext.

Summa summarum jsou to obrazy či spíše obrázky z dějin dvacátého století s přesahem do našich časů. Začínají v roce Kohoutova narození 1928 a finišují právě teď, v roce 2022. Předposlední příspěvek – dopis Ukrajinky z Buči – končí podrobným receptem na rybízový koláč. V kontextu s přiřazenou zprávou o masakru v této nešťastné obci působí možná hrůzněji než autentické fotografie obětí ruské armády.

Všechny texty jsou pouhými fragmenty, střípky z kaleidoskopu, jímž autor nahlíží svět. Knihou se míhají lidé

různých národností, profesí i proslulosti, kteří nějakým způsobem poznamenali tvář doby. Namátkou: prezident Beneš, maršál Paulus, Albert Speer, Jan Pavel II., Šolochov, Gorbačov... Ale i bezejmenní: funkcionář, estébák, vídeňský antisemita, agent CIA, terorista z frakce Ulriky Meinhofově... A samozřejmě také Kohoutovi rodinní příslušníci včetně jeho třetí ženy Jeleny Mašínové.

Znalci historie a ti, kdo znají Kohoutovy memoáry *To byl můj život??* (Paseka 2005), v nichž je spisovatelův životní příběh na pozadí doby popsán mnohem podrobněji, se všemi možnými detaily, si nutně musí položit otázku, proč Letorosty samomluvy autor psal a proč je číst. Je tomu tak

myslím především kvůli formě. Čtenáře upoutá rozmanitý styl – od dopisu přes drobnou úvahu či prostou zprávu až k fejetonu a malé reportáži. A jazyk, střídání slangu a pokleslé, vulgární

češtiny s výsostně stylizovanou řečí. Kuriozitou je českoslovenština soudruha Husáka a dnes expremiéra Andreje Babiše. Pro mne dostatečný důvod, proč po knize sáhnout. Vnímám ji jako autorovu rozvernou – byť trochu obžerou – loučení s literaturou. V Kohoutově rozměrné a do všech stran rozprostřené tvorbě to určitě není dílko zásadní.

V epilogu Sub specie aeternitatis čteme: *Z hlediska věčnosti je celý tento příběh vločka sněhu*. Ano, jistě. Z hlediska věčnosti je vločkou sněhu vše...

JAN KOLÁŘ

Pavel Kohout: Letorosty samomluvy. Euromedia Group – Odeon 2022, 208 stran.